

Ս Ի Ո Ն

Ժ.Գ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1940

Ս. Պ. Ի. Լ.

ԹԻԻ 4

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՍ

Բաւական ուշ կ'անդրադառնանք այս իրողութեան, որուն սարսափը, և հոռելի հետեւանքներու մղձաւանջը ամբիսներէ ի վեր մտահոգած են Եւրոպայի հետ ամբողջ մարդկութիւնը. որովհետեւ սիրեցիկնք յուսալ որ ան շուտով պիտի կրնար վերջանալ, թէ մարդիկ ի գին ամէն զոհողութեան պիտի խնայէին աշխարհի Մեծ Պատերազմի արիւնոտ սպանդին յաճախանքը, որուն աւերներով տակաւին կը տուայտին վերապրող հոգիները: Դժբախտաբար սակայն պատերազմը իրողութիւն մըն է, և ամիսներէ ի վեր արիւնը կը հոսի: Այս պարագան նորէն կը մթազնէ հոգիները մարդկային քաղաքակրթութեան և յառաջդիմութեան զաղփաղփուն ստուգութեան հանդէպ, և այդ իր պատճառները ունի: Չեմ ակնարկեմ արեւմտեան քաղաքակրթութեան տկարութիւններուն, ժողովուրդներու աճման, ճարտարարուեստական կեանքի անպատեհութեանց և տրդեղութեանց, աղքատութեան և հարստութեան հակադրութեան, դասակարգերու, ցեղերու և ազգերու պայքարին: Ասոնք ընկերային հարցեր են, և չենք ուզեր հոս անոնց վերլուծման ջանադիր ըլլալ, ոչ միայն տեղը չէ, այլ նաև վասնզի ոչ ոք կրնայ հաւատալ թէ ժամանակէ մը ի վեր ծնունդ առած ընկերային զիտութիւնները կրնան մարդկութիւնը առաջնորդել իրենց խոստացած երջանկութիւններուն: Դէթ ասիկա այսպէս է ցարդ իրագործուած արդիւնքներու լոյսին տակ:

Մեծ Պատերազմը, և անոր յաջորդ վերիվայրուիները ցոյց տուին թէ ընկերային այդ տեսութիւնները ոչ միայն կեանքը ղեկավարելու կարող եւ ճշգրիտ չափանիշներ չեն, այլ նոյն իսկ նուազ արդիւնաւոր քան իմաստասիրական այն դրութիւնները, որոնց ընդդէմ նոր խոստումներու կարգախօսը եղած էին: Մարդը հակառակ իր ազնիւ յատկութիւններուն և ուժերուն, կը պահէ դեռ իր վրայ կնիքը ստորին բնազդներուն, որոնք ընկերային տեսութիւններով և դրութիւններով չէ որ պիտի սրբազրուին:

Կրնան մարդիկ պայքարել յանուն ռամկավար սկզբունքներու, ինչպէս կը կարծուի ըլլալ պարագան Մեծ Պատերազմին, և այս նոր սարսափին. ուրիշներ կրնան զայն նկատել դասակարգի, ցեղի և ազգերու զոյւլութեան և տեւականաց-

ման պայքար, և աւելի իրատեսներ՝ տնտեսական պայքար։ Ատոնցմով ճշգրտած կ'ըլլանք իրողութիւններ միայն, որոնք սակայն ինքնին չեն արդարացներ այն միջոցը, պատերազմը, որով մարդիկ կը կարծեն լուծել այդ հարցերը։ Ոմանք այս և նման շարիքներու պատճառը կ'որոնեն նիւթական արժէքներու հետապնդման, և բարոյական ու հոգևոր արժէքներու ուրացման մէջ։ ասիկա ակնբախ իրողութիւն մըն է անշուշտ, և սակայն ոմանց այս մտածումը չի մատնանշեր աւելի խոր պատճառները։ Մարդիկ միշտ պէտք ունեցած են այդ նիւթին իրեն հարկաւոր նեցուկ իրենց տեականացման։ Վերոյիշեալ բոլոր պատճառներն ալ առաւել կ'ամ նուազ չափով իրողութիւններ են, և կրնան մարդերն ու ազգերը տազնապեցնել առանց անհրաժեշտաբար առաջնորդելու սակայն զանոնք պատերազմի արիւնոտ սարսափին ու ոճիրին, եթէ ընկրկումի և նահանջի մէջ չըլլար Քրիստոնէական ոգին, և դասական մշակոյթը դարերու, որ կը պատմուծանէր այդ ոգին։

Կ'ըսենք այսպէս, վասնզի կը հաւատանք թէ վերջին երկու պատերազմներու ընթացքին հաստատուած անդթութեանց քանակը և որակը ակառնաշէն են մարդկութեան բարոյական խոր արժէգրկումի մը։ Կ'ըսենք այսպէս, վասնզի չենք հասկնար թէ ինչպէս ողջ ժողովուրդներ, շէն երկիրներ, մէկ օրէն միւսը կը փճանան ու կը վերածուին աւերակներու։ Ասիկա այլևս անասնական բնազդի մը վերբռնկումը չէ քսաներորդ դարու քաղաքակրթութիւն որակուած խզմը, տանքներու մէջ։ ասիկա արդիւնք է հոգեկան խորունկ այլացումի մը, աւելի անգուլթ բառով՝ այլասեռման։

Անոնք որ աշխարհը կը կառավարեն այսօր, եթէ ոչ զաւակները, զէթ թոռներն են այն մարդոց որոնք դարձեալ աշխարհներ կառավարեցին, ըրին թերևս նախնիներ, բայց կեցան խռովեալ հոգիով պատկերներու առջև, տեղերու մէջ, ուր կը պաշտուէր Աստուծոյ խօսքը։ Քրիստոնէական նահանջը հոգիներու մէջ ինչ պատճառներ ալ ունենայ, մեր կարծիքով կը մնայ գերազանց ազդակը ներկայ անլուր ողբերգութեան։ Այժմ ցեղերը կ'ոչընչացուին և սրբութիւններ կը վաճառուին, որովհետև սիրոյ և զուլթի զգացումը տկարութիւն կ'որակուի մեր օրերու իմաստուններէն։ Չենք ուզեր աւելի մանրամասնել, իրողութիւններ կան որոնց լոկ մատնանշումն իսկ բաւ է։ Մարդիկ ունին յաւիտենական և ամէն ճշմարիտ յառաջդիմութեան առաջնորդ յարացոյցներ, երբեմնի դասական մշակոյթը զանոնք իրենց ծաղկումին հասցուցած՝ կը հաւատար անոնց դերին։ այժմու ոչնչապաշտ վարդապետութիւններ կ'ուրանան այդ բոլորը։

Աշխարհը չորս տարիներ անընդհատ արիւնով թաթխուեցաւ, որոշելու համար թէ ո՞վ պիտի ունենար աւելի մեծ ածու մը, և աւելի լեցուն քսակ մը, բայց ոչ ոք օգտուեցաւ այս զարհուրելի փորձառութենէն։ Առևտուրի տնունով շարունակուեցաւ վաշխառութիւնն ու զրաւումը, ժողովուրդներ քաղաքակրթելու նպատակներով աւելի կ'ամրացուին անոնց գերութեան շղթաները։ Տխուր է այս բոլորը յիշել ու յիշեցնել մարդոց, որովհետև անոնք տարբեր չափանիշերով կը նային արժէքներու։ Տխուր է անհամբերաշխ և անձնակեղծոն հոգիներու այս բարելոնը, անձէ դէպի անձ այս յոռի շրջանը։ Տխուր է տեսնել զաղափարներու և շահերու այս ալէկոծումին մէջ մարդուն լաւագոյն կէսին՝ հո-

զինն նաւարեկութիւնը : Մինչև որ չմեռնի ազգերու զոռոգութիւնն ու ինքնասիրութիւնը , մինչև որ չմեղմանայ անհատներու մէջ եսասիրութիւնն ու նիւթապաշտութիւնը , ոչինչ կրնայ իրականանալ իբրև իրապէս մեծ ու զեղեցիկ : Լեզուները խառնուած են այժմու աշխարհին մէջ , վասնզի նահանջի և ընկրկումի մէջ է Աւետարանի ոգին , և աշտարակը , այսինքն մարդկային քաղաքակրթութեան շէնքը անկատար կը մնայ , եթէ Գրիստոնէական ոգին չիշխէ ազգերու :

Իզուր գիտութիւնը , և մեր օրերու ընկերային դրութիւնները կը փորձեն իրենց համար անկարելին , որ կարելին է սակայն այլապէս : Տխուր բան է փոքրել և մեր չափերուն իշեցնել իրողութիւններ որոնք վեր մնալու սահմանուած են , ինչպէս կ'ընեն մեր օրերու մարգարէները , վասնզի չեն կրնար տեսնել աշխարհ եկող լոյսին մռայլ զեղեցկութիւնը , ջահի մը պէս բռնուած մեր ողբերգութեան վերև :

Խաղաղութիւն եւ յառաջդիմութիւն , որոնց անուններով կ'երգուէին դեռ երէկ մեր օրերու վարիչները , իրապէս և տեականօրէն այն ատեն միայն կրնան իրականանալ , երբ հողիներու մէջ ծագի Աւետարանի լոյսն ու խաղաղութիւնը , երբ բոլորը խանդավառուին նոյն զաղափարներով , Աստուծոյ հայրութեան և մարդկային եղբայրութեան նոյն խոնարհներով :

Սակայն հակառակ շարունակուող պատերազմին , եւ ամիսներէ ի վեր հոսող արիւնին , մեր յոյսը թէև տկար , տակաւ կ'առկայծի , ի տես առաջին , թէև մասնակի , խաղաղութեան դաշինքի մը , որ երաշխիք մը կարելի է նկատել մեր այն յոյսին և վստահութեան , թէ աշխարհ գէթ այս անգամ պիտի համոզուի թէ վերջին միջոցով , զէնքով , չէ որ պիտի կարգադրուին հարցերը , եւ մեղմուին տագնապները : Այս պարագան առանց շատ լաւատես ըլլալու , կ'ուզենք փաստ մը նկատել խաղաղութեան եւ համերաշխութեան տենչի ամբողջ աշխարհի համար :

Որքան տեղին է կրկնել «երանի խաղաղարարաց» . իցիւ թէ անգամ մը ևս հնչէր այս պատգամը հողիներուն մէջ , փրկելու մարդկութիւնն ու քաղաքակրթութիւնը արիւնոտ սարսափներու մղձաւանջէն ու աւերէն : Առանց պահանջուած խաղաղութեան , կարելի չէ աւարտել քաղաքակրթութեան աշտարակը , տանելու համար մարդկութիւնը լաւագոյն ու աստուածային յարացոյցներու ճամբով :

Այս անգամ գէթ իրանար ու ըմբռնելի ըլլար այս ճշմարտութիւնը :

ԽՄԲ.

